

Julia Kinnunen, asiantuntija

VN/31917/2023

Lausuntoyhteenveto: hallituksen esityksen luonnos rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain muuttamisesta

1 Lausuntopyyntö esitysluonnoksesta

Sosiaali- ja terveysministeriö pyysi lausuntoja hallituksen esityksen luonnoksesta rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain muuttamisesta (VN/31917/2023). Esityksen mukaan jatkossa soviteltavaksi ei saisi enää ottaa väkivaltaa sisältäviä rikoksia eikä eräitä muita rikoksia, jotka ovat kohdistuneet rikoksesta epäillyn läheiseen. Esitysluonnos oli lausuntokierroksella 7.6.2024–5.8.2024 välisen ajan. Lausuntoja pyydettiin lausuntopalvelu.fi-palvelussa.

2 Lausunnonantajat

Sosiaali- ja terveysministeriö pyysi luonnoksesta kirjallisen lausunnon 91 viranomaiselta, organisaatiolta ja järjestöltä. Myös muut kuin lausuntopyyntöön jakelussa mainitut tahot pystyivät antamaan lausuntonsa. Lausuntoja saatiin yhteensä 115 kappaletta. Suurin osa lausunnonantajista antoi lausuntonsa lausuntopalvelu.fi-palvelun kautta.

Julkisen sektorin toimijoista lausuntonsa antoivat Etelä-Savon hyvinvointialue, Helsingin kaupunki, HUS-Yhtymä, Kanta-Hämeen hyvinvointialue, lapsiasiavaltuutetun toimisto, oikeusministeriö, Oulun poliisilaitos, Pirkanmaan hyvinvointialue, Pohjois-Karjalan käräjäoikeus, Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue, Pohjois-Suomen syyttäjälaitos, Poliisihallitus, rikosasioiden sovittelun neuvottelukunta, Satakunnan hyvinvointialue, sisäministeriön poliisiosasto, Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto (jäljempänä *Valvira*), tasa-arvoasiain neuvottelukunta, tasa-arvovaltuutetun toimisto, Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos (jäljempänä *THL*), Tuomioistuinvirasto, ulkoministeriö, valtakunnansyyttäjän toimisto, valtiovarainministeriö, Varsinais-Suomen hyvinvointialue ja yhdenvertaisuusvaltuutettu.

Sovittelutoimistoista lausuntonsa antoivat Etelä-Pohjanmaan rikos- ja riita-asioiden sovittelutoimisto, Hämeen sovittelutoimisto, Keski-Suomen sovittelutoimisto, Kymi-Saimaan sovittelutoimisto, Lapin sovittelutoimisto, Länsi-Uudenmaan sovittelutoimisto, Pohjanmaan sovittelutoimisto, Pohjois-Karjalan sovittelutoimisto, Pohjois-Savon sovittelutoimisto, Rovaniemen, Ranuan ja Posion sovittelutoimisto, Vantaan sovittelutoimisto, Varsinais-Suomen sovittelutoimisto ja Ålands medlingsbyrå (Ahvenanmaan sovittelutoimisto).

Järjestöistä lausuntonsa antoivat Amnesty International Suomen osasto ry, Ensi- ja turvakotien liitto ry, Ihmisoikeusliitto ry, Juristiliitto (Lakimiesliitto ry), Kuntoutussäätiö sr, Lyömätön Linja Espoossa ry, Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry, Maria Akatemia ry, Miesjärjestöjen keskusliitto ry, Miessakit ry, Monika-Naiset liitto ry, Naisasialiitto Unioni ry, Naisjärjestöjen keskusliitto ry, Naisjärjestöt Yhteistyössä NYTKIS ry, Naisten Linja Suomessa ry, Päihdeasiain neuvottelukunta (järjestötoimija Ehkäisevä päihdetyö EHYT ry:n yhteydessä), Rikoksettoman elämän tukisäätiö ry, Rikosuhripäivystys (jäljempänä *RIKU*), Suomen Sovittelufoorumi ry, Suomen Sovittelun Tuki ry, Suomen tuomariliitto ry ja Suomen syyttäjähdistys ry (yhteinen lausunto), Vammaisfoorumi ry, Vammaisten naisten valtakunnallinen yhdistys Rusetti ry, Vuolle Settlementti ry ja Väestöliitto ry.

Lisäksi lausunnon antoi yhteensä 50 yksityishenkilöä, joista 30 ilmaisi toimivansa vapaaehtoisena sovittelijana tai sovitteluhajaajana. Osa yksityishenkilöistä myös ilmoitti toimivansa muun muassa aluesyyttäjänä, poliisina tai oikeustieteilijänä.

Ahvenanmaan maakuntahallituksella ja Suomen Kuntaliitto ry:llä ei ollut esitykseen lausuttavaa. Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue ilmoitti, ettei anna asiassa lausuntoa.

Julia Kinnunen, asiantuntija

VN/31917/2023

3 Lausunnonantajien yleinen kanta lähisuhdeväkivallan sovittelusta luopumiseen

3.1 Yleinen kanta

Lausuntopyyntöissä kysyttiin ensimmäiseksi lausunnonantajien yleistä kantaa siitä, että lähisuhdeväkivallan sovittelusta pääsääntöisesti luovuttaisiin. Kysymyksessä oli viisi vastausvaihtoehtoa; erittäin myönteinen, jokseenkin myönteinen, en osaa sanoa, jokseenkin kielteinen ja erittäin kielteinen. Lisäksi kantaa oli mahdollista perustella erikseen avovastauksena. Kysymys keräsi paljon vastakkaisia näkemyksiä lähisuhdeväkivallan sovittelusta luopumiseen liittyen.

Viranomaisista ja muista julkisen sektorin toimijoista Satakunnan hyvinvointialueen, tasa-arvoasiain neuvottelukunnan, tasa-arvovaltuutetun toimiston, ulkoministeriön ja yhdenvertaisuusvaltuutetun kanta lähisuhdeväkivallan sovittelusta luopumiseen oli erittäin myönteinen. Myös osa järjestöistä (Amnesty International Suomen osasto ry, Ensi- ja turvakotien liitto ry, Ihmisoikeusliitto ry, Lyömätön Linja Espoossa ry, Monika-Naiset liitto ry, Naisjärjestöjen Keskusliitto ry, Naisjärjestöt Yhteistyössä NYTKIS ry, Naisten Linja Suomessa ry, Rikoksettoman elämän tukisäätiö ry, Vammaisfoorumi ry ja Vammaisten naisten valtakunnallinen yhdistys Rusetti ry) suhtautuivat ehdotukseen erittäin myönteisesti. Viranomaisista Etelä-Savon hyvinvointialueen, HUS-Yhtymän, lapsiasiavaltuutetun, Pohjois-Karjalan käräjäoikeuden, Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueen sekä THL:n ja järjestöistä Mannerheimin Lastensuojeluliiton, Päihdeasiain toiminnan, RIKU:n ja Väestöliiton kanta ehdotukseen oli jokseenkin myönteinen.

Erittäin kielteisesti ehdotukseen suhtautuivat viranomaisista ja julkisen sektorin toimijoista Pohjois-Suomen syyttäjäalue, rikosasioiden sovittelun neuvottelukunta, Tuomioistuinvirasto ja valtakunnansyyttäjän toimisto. Lisäksi lähes kaikki lausunnon antaneet sovittelijat ja vapaaehtoissovittelijat sekä osa järjestöistä suhtautuivat ehdotukseen erittäin kielteisesti (Maria Akatemia ry, Miesjärjestöjen keskusliitto ry, Miessakit ry, Suomen Sovittelufoorumi ry, Suomen tuomariliitto ja Suomen syyttäjähdistys ry sekä Vuolle Settlementti ry). Myös suurin osa muista lausunnon jättäneistä yksityishenkilöistä vastasivat suhtautuvansa ehdotukseen erittäin kielteisesti, joskin yksi vastasi suhtautuvansa ehdotukseen jokseenkin myönteisesti ja kaksi jokseenkin kielteisesti. Sovittelutoimistoista kaikki vastasivat suhtautuvansa ehdotukseen erittäin kielteisesti lukuun ottamatta Etelä-Pohjanmaan rikos- ja riita-asioiden sovittelutoimistoa, jonka kanta oli jokseenkin kielteinen. Julkisen sektorin toimijoista Helsingin kaupunki, Kanta-Hämeen hyvinvointialue, oikeusministeriö, Oulun poliisilaitos, Poliisihallitus, Pirkanmaan hyvinvointialue sekä Varsinais-Suomen hyvinvointialue ja järjestöistä Juristiliitto ry ja Kuntaliitto ry suhtautuivat esitykseen jokseenkin kielteisesti.

Lausunnonantajista ainoastaan Valvira valitsi en osaa sanoa –vaihtoehdon. Valtiovarainministeriö ei lausunnossaan ottanut kysymykseen kantaa. Sisäministeriön poliisiosasto ilmaisi lausunnossaan, ettei ota kysymykseen kantaa.

3.2 Perustelut

Avovastauksissa erittäin myönteisesti tai jokseenkin myönteisesti lähisuhdeväkivallan sovittelusta luopumiseen suhtautuneet tahot katsoivat sovittelusta luopumisen kannatettavaksi pääosin siksi, ettei ajatus osapuolten tasavertaisuudesta sovittelussa toteudu lähisuhdeväkivaltatilanteissa, osapuolten todellista suostumusta ja vapaaehtoisuutta ei kyettä varmistamaan ja koska sovitteluun ohjautuu myös toistunutta lähisuhdeväkivaltaa. Useat lausunnonantajat nostivat esiin GREVIO:n ja muiden ihmisoikeuselinten Suomelle esittämät kannanotot sekä kansainväliset sopimukset, jotka suhtautuvat pidättyväisesti lähisuhdeväkivallan sovitteluun. Monet lausunnonantajat korostivat lähisuhdeväkivallan sukupuolittuneisuutta ja esitetyn muutoksen tämän vuoksi edistävän erityisesti naisten oikeuksia. Esimerkiksi yhdenvertaisuusvaltuutettu katsoi, että lähisuhdeväkivallan sovittelusta luopuminen olisi selkeä signaali siitä, ettei Suomi hyväksy naiseen kohdistuvaa väkivaltaa. Osa järjestöistä (mm. Vammaisfoorumi ry)

Julia Kinnunen, asiantuntija

VN/31917/2023

katsoivat, että lähisuhdeväkivallan sovittelusta luopuminen edistää etenkin vammaisten henkilöiden oikeussuojaa, koska he voivat olla väkivallan tekijästä erityisen riippuvaisia.

Useat lausunnonantajat nostivat vastauksissaan esiin sen, että sovittelu voi heikentää uhrin oikeusturvaa ja että sovittelusta luopumisesta on kyse rikosvastuun toteuttamisesta. Esimerkiksi Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry totesi, että on ongelmallista, ettei sovittelusopimuksia aina seurata ja että on hyvin vähän tietoa siitä, miten sovittelu on auttanut uhreja pidemmällä aikavälillä. Monet lausunnonantajat tunnustivat, että sekä väkivallan uhri ja tekijä tarvitsevat apua väkivallan katkaisuun ja sen käsittelyyn, mutta että sovittelu ei ole tällainen väkivaltapalvelu. Lyömätön Linja Espoossa ry:n mukaan sen tekemässä väkivaltatyössä on tullut esiin, että sovittelu jakaa vastuun väkivallasta tasaisesti molemmille osapuolille, vaikka vastuun väkivallasta tulisi olla vain tekijällä, ja että äärimmäisissä tapauksissa sovittelusopimus voi toimia myös uutena väkivallan välineenä.

THL ilmaisi, että sen asiantuntijoilla oli eriäviä näkemyksiä siitä, onko lähisuhdeväkivallan sovittelusta luopuminen kannatettavaa, minkä vuoksi THL nosti lausunnossaan esiin sekä lähisuhdeväkivallan sovittelusta luopumista puoltavia että vastustavia näkemyksiä. THL:n lausunnon mukaan puoltavia näkökulmia ovat muun muassa lähisuhdeväkivallan uhrin ja tekijän epätasaveroinen asema sekä lähisuhdeväkivallalle tyypillinen tapahtuneen piilottelu ja vähättely, joiden vuoksi sovittelussa on painostamisen vaara eikä sovittelussa kyetä välttämättä saamaan tilanteesta todellista kokonaiskuvaa. THL:n lausunnon mukaan esitystä myös puoltaa lähisuhdeväkivallan uhrin uudelleen uhritutuminen estäminen ja mahdollisten sovittelusta uhrille aiheutuvien haitallisten kokemusten välttäminen. THL nosti kuitenkin esiin myös sen, että lähisuhdeväkivallan sovittelua on viime vuosina kehitetty ja THL hiljattain on antanut lähisuhdeväkivallan sovittelun edellytysten selvittämisestä ohjeita ja suosituksia, joiden vaikutuksia ei ole vielä ehditty tutkia. THL:n lausunnon mukaan lähisuhdeväkivallan sovittelun kieltämistä vastustaa se, että vapaaehtoisuus turvataan jo nyt lailla ja tutkimusten perusteella myös käytännössä, josta kertoo esimerkiksi se, että mahdollisuutta kieltäytyä sovittelusta tai keskeyttää sovittelu hyödynnetään runsaasti. THL:n lausunnon mukaan sovittelun kieltäminen johtaa palveluiden vähentymiseen, eikä vaikutuksia lähisuhdeväkivallan vähenemiseen välttämättä kyetä osoittamaan.

Myös RIKU ilmaisi näkemyksiä sekä lähisuhdeväkivallan sovittelun kieltämisen puolesta että sitä vastaan. RIKU näki sovittelun ongelmoina esimerkiksi sen, että tapauksen sovitteluun soveltuvuuden arvioiminen toistuvuuden osalta perustuu pitkälti aiempiin viranomaiskirjauksiin, vaikkei kaikki lähisuhdeväkivalta tule viranomaisten tietoon, ja ettei sovittelussa aina oteta huomioon uhrin oikeutta vahingonkorvaukseen. Toisaalta RIKU nosti esiin, että sovittelu saattaa olla tilanteissa, joissa rikoksesta ei välttämättä ole riittävää näyttöä, ainoa keino uhrille saada tapahtuneesta edes jotakin hyvitystä.

Erittäin kielteisesti tai jokseenkin kielteisesti esitykseen suhtautuneet tahot katsoivat, ettei lähisuhdeväkivallan sovittelua tulisi kieltää, koska monesti sovittelu on ensimmäinen paikka, jossa asianosaiset pääsevät keskustelemaan välillään tapahtuneista asioista, kiello heikentää uhrin oikeuksia ja koska sovittelu toimii hyvin nykyäänkin. Lausunnoissa katsottiin, että sovittelun kieltäminen vaikuttaa palveluohjaukseen heikentävästi, ja esimerkiksi Helsingin kaupunki katsoi, että kiello heikentää etenkin alaikäisten oikeutta restoratiivisiin palveluihin. Rikosasioiden sovittelun neuvottelukunta totesi, että myös EU:n uhridirektiivi tunnistaa korjaavan oikeuden palvelut uhrin oikeuksiksi. Oikeusministeriö totesi, että monissa tutkimuksissa suositellaan vapaaehtoisuuden toteutumisen varmistumisesta sovittelun edellytyksenä, mutta ei yleensä suositella lähisuhdeväkivallan sovittelun kieltämistä, koska tutkimustieto viittaa sovittelun hyödyllisyyteen.

Monet ehdotukseen kielteisesti suhtautuneet tahot (esim. Poliisihallitus) korostivat, että on tärkeää varmistaa, ettei kukaan joudu sovitteluun vastoin omaa tahtoaan eikä vakavia ja törkeitä rikoksia sovitella, mutta että tärkeää olisi myös varmistaa sovittelun mahdollisuus sellaisissa tapauksissa, joissa siitä on

Julia Kinnunen, asiantuntija

VN/31917/2023

hyötyä ja jotka sovitteluun soveltuvat. Erityisesti vapaaehtoissovittelijat korostivat, ettei sovitteluun nykyäänkään ohjaudu sellaisia tapauksia, joissa on kyse toistuvasta tai törkeästä väkivallasta. Monissa sovittelutoimistojen, sovittelijoiden ja järjestöjen lausunnoissa tuotiin esiin, että käytännön kokemus ja osapuolilta kerätty palaute on osoittanut, että sovitteluun ollaan pääosin oltu tyytyväisiä myös lähisuhdeväkivaltatapauksissa eikä sovittelua tulisikaan kieltää kaikilta sen vuoksi, etteivät kaikki ole kokeneet sovittelusta olleen hyötyä. Lisäksi lausunnoissa huomautettiin, että lähisuhdeväkivalta on monimuotoista ja usein molemminpuolista ja sovittelussa työskennellään molempien osapuolten kanssa. Lausunnonantajat (esim. Maria Akatemia ry) huomauttivat, että lähisuhdeväkivallan sovittelun yksi edellytys on, että tekijä ottaa vastuun teostaan ja mikäli näin ei tapahdu, ei sovittelu käynnisty. Tämän vuoksi tekoa ei sovittelussa vastuuteta uhrille. Juristiliitto ry huomautti, että lähisuhdeväkivalta on esityksessä kuvattua monimutkaisempi ja vaikeammin ratkaistava kysymys, eikä sovittelun kategorisella kiellolla päästä tavoitteeseen vähentää lähisuhdeväkivaltaa ja parantaa uhrien asemaa. Monet lausunnonantajat korostivat, että sovittelu ei ole rikosprosessin jatkosta päättävä taho, vaan kulkee sen kanssa rinnakkain, eivätkä sovitteluun osallistuminen tai sovittelusopimus estä syyttäjää nostamasta asiassa syytettä.

Helsingin kaupungin mukaan sovittelutoimistojen päätöksistä kieltää sovittelu tai keskeyttää se osapuolten sovitteluhalukkuudesta huolimatta tehdään joitakin valituksia vuosittain hallinto-oikeuteen, mutta esimerkiksi viiden viime vuoden aikana hallinto-oikeus on katsonut sovittelutoimistojen päätökset oikeiksi mikä osoittaa sen, että sovittelutoimistojen henkilöstöllä on riittävä ammattitaito sovittelun edellytysten arviointiin. Myös monet muut ehdotukseen kielteisesti suhtautuneet tahot (esim. Kuntoutussäätiö sr) korostivat osapuolten sekä koulutettujen sovittelijoiden oikeutta keskeyttää sovittelu, sovitteluprosessin erityislaatuista lähisuhdeväkivaltatapauksissa sekä sovittelijoiden erilliskoulutusta. Pohjois-Suomen syyttäjälue ilmaisi, ettei se näe ongelmaa nykykäytännössä lähisuhdeväkivallan sovitteluun liittyen, ja että pakottavan kontrollin vaara liittyy yhtä lailla rikosprosessiin.

4 Vaikutukset

Lausuntopyyntönsä toisessa kohdassa kysyttiin lausunnonantajien kantaa luonnoksen vaikutustenarvioinnista. Lisäksi kysyttiin, onko esityksellä lausunnonantajien mielestä jotain sellaisia vaikutuksia, joita esitysluonnoksessa ei ole vielä kuvattu.

Lähisuhdeväkivallan sovittelun kieltoon myönteisesti suhtautuvat tahot (esim. Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue) totesivat sovittelun kiellon vaikutuksista tärkeäksi erityisesti rikosvastuun toteutumisen. Myönteisesti suhtautuneet lausunnonantajat pitivät ehdotettua lakimuutosta naisten oikeuksien kannalta vaikuttavana ja yhteiskunnallisena viestinä siitä, ettei lähisuhdeväkivaltaa hyväksytä.

Monet lähisuhdeväkivallan sovittelusta luopumiseen kielteisesti suhtautuvat tahot (esimerkiksi sovittelutoimistot, osa vapaaehtoissovittelijoista ja muista yksityishenkilöistä, osa järjestöistä, Poliisihallitus) nostivat lähisuhdeväkivallan sovittelun kieltämisen vaikutuksista esiin erityisesti palveluohjauksen ja palveluiden saatavuuden heikkenemisen. Lausunnoissa todettiin, ettei vastaavaa molemmille väkivallan osapuolille tarkoitettua palvelua ole. HUS-Yhtymä totesi, että sovittelun kiello mahdollisesti johtaa muiden, vastaavantyyppisten palveluiden tarpeen lisääntymiseen. Esimerkiksi Satakunnan sovittelutoimisto ja Varsinais-Suomen hyvinvointialue nostivat myös esiin, ettei palveluita ole joka puolella Suomea samalla tavalla saatavilla, eikä hyvinvointialueiden kuormittuneissa ja ruuhkaisissa palvelutilanteissa kyetä pysähtymään lähisuhdeväkivaltateemoihin. Varsinais-Suomen hyvinvointialue huomautti, ettei sovittelua korvaavia palveluita voitaisi yksiselitteisesti keskittää päihde- ja mielenterveyspalveluihin, koska asiakkaalla on oikeus palveluihin myös ilman mielenterveys- tai päihdeongelmia. Pohjanmaan sovittelutoimisto nosti esiin erityisesti huolen ruotsinkielisten asiakkaiden mahdollisuudesta saada jatkossa palveluohjausta omalla äidinkielellään. Poliisihallitus totesi huolestuttavaksi, että sovittelumahdollisuuden puuttuessa

Julia Kinnunen, asiantuntija

VN/31917/2023

lapsettomilla pariskunnilla tai pariskunnilla, joiden lapset ovat jo aikuistuneet ja joilla ei ole taloudellisia mahdollisuuksia pariterapiaan, ei käytännössä olisi mitään julkisen sektorin tarjoamaa tukipalvelua parisuhdeväkivallan käsittelemiseen.

Helsingin kaupungin mukaan esitysluonnoksessa ei ole arvioitu sitä, millaisia negatiivisia vaikutuksia esimerkiksi yhdenvertaisuuteen voisi aiheutua, jos jatkossa lähisuhdeväkivallan sovittelua tarjoaisivat yksityiset yritykset, järjestöt tai muut toimijat. Esitysluonnoksessa ei Helsingin kaupungin mukaan ole kuvattu sitä, mikä taho toimisi sovittelijana esimerkiksi sallitussa sisarusten välisen lievän pahoinpitelyn sovittelussa koulussa. Lisäksi Helsingin kaupunki nosti lausunnossaan esiin sen, että lähisuhdeväkivallan sovittelun kieltäminen poistaisi sovittelutoimistoilta mahdollisuuden kouluttaa katusovittelijoita lähisuhdeväkivallan sovittelusta.

Monet ehdotukseen kielteisesti suhtautuneet tahot katsoivat, että lähisuhdeväkivallan sovittelun kieltäminen heikentää itsemääräämisoikeuden toteutumista, mahdollisuutta vaikuttaa omiin asioihin ja uhrien oikeuksia muutenkin. Lausunnoissa todettiin, että mahdollisessa kirjallisessa menettelyssä rikosprosessissa asianosaisen kuulluksi tuleminen tarve sivuutetaan täysin. Lisäksi esimerkiksi Poliisihallitus ja Länsi-Uudenmaan poliisilaitos totesivat, että sovittelun kieltäminen voi johtaa lähisuhdeväkivallan ilmoituskynnyksen nousemiseen ja piilorikollisuuden kasvuun.

Osa lausunnonantajista totesi sovittelun kiellon vaikuttavan heikentävästi lasten oikeuksiin ja esimerkiksi huoltajien välisten pitkien oikeusprosessien vaikuttavan lapsiin negatiivisesti (esim. Keski-Suomen sovittelutoimisto, osa yksityishenkilöistä). Toisaalta esimerkiksi Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry totesi, ettei sovittelu ole se instrumentti, jolla lapsia autetaan ja tuetaan vanhempien lähisuhdeväkivaltatilanteissa. Osa lausunnonantajista (esim. Vantaan sovittelutoimisto, Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry, Helsingin kaupunki) totesivat, että luonnoksessa on kuvattu lähisuhdeväkivallan vaikutuksia lapsiin sekä sovittelua lasten oikeuksien näkökulmasta liian vähän. Kymi-Saimaan sovittelutoimisto huomautti, että hyvinvointialueilla ja kunnilla on esimerkiksi lastensuojelulain ja sosiaalihuoltolain mukaisia tehtäviä, joissa sovittelua on käytetty työkaluna, ja lakimuutos estäisi niitä jatkossa käyttämästä sovittelupalvelua tarpeensa mukaisesti.

Lisäksi useat lausunnonantajat huomauttivat, että sovitteluun voi päätyä myös sellaisia tapauksia, joissa näyttö ei riittäisi tuomitsemiseen rikosprosessissa. Tästä johtuen sovittelun kieltämisen seurauksena tällaisia tapauksia ei välttämättä käsiteltäisi missään.

Lausunnoissa myös nostettiin esiin huoli siitä, että mikäli sovittelutoimistoissa tapahtuvan sovittelun mahdollisuuden poistumisen myötä sovintoja alettaisiin solmia muuten, voisi riski asianomistajan painostamisesta kasvaa, kun sovittelua ei enää kontrolloisi mikään virallinen taho. Esimerkiksi eräs aluesyyttäjä nosti esiin, että koska lakia oikeudenkäynnistä rikosasioissa ei esityksellä muuteta, tultaisiin lähisuhteissa tapahtuneita rikoksia edelleen jättämään syyttämättä sovinnon perusteella, mutta sovittelun kiellon myötä sovinnot jäisivät kaiken kontrollin ulkopuolelle. Aluesyyttäjän mukaan sovittelun mahdollisuuden poistaminen ei tulisi vaikuttamaan siten, että kaikki lähisuhdeväkivaltatapaukset jatkossa etenisivät tuomioistuimeen asti, mutta tätä seikkaa ei esitysluonnoksessa tarpeeksi korosteta. Myös monet muut tahot (esim. sovittelutoimistot, vapaaehtoissovittelijat) korostivat, että sovittelu ei ole rikosprosessin jatkosta päättävä taho, eikä näin ollen sovittelun kieltäminen tarkoita, että tapauksia käsiteltäisiin tuomioistuimissa aiempaa enemmän. Esimerkiksi yhdenvertaisuusvaltuutettu puolestaan totesi, että lähisuhdeväkivallan sovittelusta luopumisen tulisi näkyä syyttäjien ratkaisukäytännössä siten, että syytteitä nostettaisiin aiempaa useammin.

Vammaisfoorumi ry totesi, että lakimuutoksen vaikutuksista vammaisten asemaan tulisi tehdä erityinen vammaisvaikutusten arvio (VAVA). Osa järjestöistä (Amnesty International Suomen osasto ry, NYTKIS ry) totesivat, että vaikutustenarviointiin tulisi sisällyttää perusteellisempaa intersektionaalista analyysia.

Julia Kinnunen, asiantuntija

VN/31917/2023

Helsingin kaupungin mukaan esitysluonnoksessa ei kuvata lainkaan vaikutuksia sukupuolten moninaisuuden osalta eikä riittävästi vähemmistöasemassa olevien ihmisryhmien osalta. Suomen Sovittelufoorumi ry totesi, että esityksen vaikutuksia tulisi tarkastella laajemmin muun muassa yhteiskunnallisen, sosiaalisen hyvinvoinnin ja turvallisuuden näkökulmista. Kymi-Saimaan sovittelutoimisto totesi, että sovittelupalvelun rajaamista voisi olla syytä käsitellä yhdenvertaisuusnäkökulmasta perustuslakivaliokunnassa.

Ulkoministeriö totesi, että luonnokseen tulisi sisällyttää huomattavasti kattavampi sukupuolivaikutusten arviointi sekä nykytilasta että esityksen vaikutuksista nimenomaan naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisemiseen ja torjuntaan, taloudelliset vaikutukset mukaan lukien.

Oikeusministeriön lausunnon mukaan lähisuhdeväkivallan sovittelusta luopuminen todennäköisesti johtaisi siihen, että rikosprosessissa käsiteltäisiin yhä useampia väkivallantekoja. Lausunnon mukaan johtopäätelmä siitä, että sovittelusta vapautuvien resurssien ohjaaminen nuorten tekemien rikosten käsittelyyn vähentäisi tuomioistuinten ja syyttäjälaitoksen työmäärää on epävarma, ja valmistelussa olisikin syytä huolehtia tarvittavien resurssien ohjaamisesta kustannusten kasvaessa. Lausunnon mukaan sovittelun kieltämisellä on useita esitysluonnoksessakin kuvattuja haittavaikutuksia, ja hyötyhaittapunninnan näkökulmasta vaikuttaa epätarkoituksenmukaiselta kieltää kategorisesti mahdollisuus sovitteluun merkittävässä osassa tapauksia. Oikeusministeriö totesi, että jatkovalmistelussa olisi syytä pohtia, voitaisiinko hyödyt saavuttaa vaihtoehtoisilla keinoilla.

Sisäministeriö totesi lausunnossaan, että lakimuutos ei todennäköisesti sujuvoittaisi rikosprosessia, vaan poliisin osalta rikosprosessin sujuvoittaminen edellyttäisi sovittelun käynnistymistä varhaisemmassa vaiheessa rikosprosessia. Sisäministeriö katsoi, että poliisille lakimuutoksesta aiheutuvat kustannukset tulisi kattaa täysmääräisesti tai vaihtoehtoisesti vaikutukset tulisi kompensoida poliisin työmäärää säästävillä säädösmuutoksilla.

Satakunnan hyvinvointialue katsoi, että lakimuutos tulisi lisäämään poliisi- ja syyttäjäviranomaisen työmäärää esitysluonnoksessa arvioitua enemmän, koska viranomaisten työaika kuluisi lähisuhteen määrittelyyn nykyistä enemmän. Myös useat muut lausunnonantajat (mm. osa vapaaehtoissovittelijoista ja muista yksityishenkilöistä, Poliisihallitus) totesivat esityksen johtavan poliisien ja muiden viranomaisten työmäärän ja siten myös käsittelyaikojen kasvuun. Lausunnoissa korostettiin sovittelun edullisuutta ja nopeutta verrattuna rikosprosessiin.

Useat järjestöt nostivat esiin huolen siitä, ettei niillä ole rahoitusta sovittelua korvaavien tai vastaavien palveluiden tuottamiseen. Valvira totesi, että mikäli väkivaltaan liittyvää työtä siirretään sosiaalipalveluihin, kohdistuu niihin lisäresurssipainetta ja on mahdollista, että lisääntynyttä resurssitarvetta aiheutuu myös valvontaviranomaiselle. Lausunnonantajat nostivat myös esiin, ettei myöskään hyvinvointialueilla ole mahdollisuutta tarjota palveluita ilman lisärahoitusta. Osa järjestöistä (esim. Amnesty International Suomen osasto ry, Ensi- ja turvakotien liitto ry, Naisten Linja Suomessa ry) katsoivat, että lähisuhdeväkivallan sovittelusta säästyvät varat tulisi ohjata lähisuhdeväkivaltarikosten uhreja tukeville järjestöille vahvistamaan tukipalveluita. Osa lausunnonantajista (esim. THL, Rikoksettoman elämän tukisäätiö sr, Helsingin kaupunki, sisäministeriön poliisiosasto) puolestaan kannattivat esityksen mukaista ehdotusta siitä, että säästyvät varat suunnattaisiin nuorten tekemien rikosten sovitteluun. Lapin sovittelutoimisto puolestaan katsoi, että sovitteluun ohjautuu nykyäänkin paljon alaikäisten tekemiä rikosasioita, ja sovittelutoimistoilla on resursseja sovittella sekä lasten ja nuorten juttuja että lähisuhdeväkivaltaa.

Useat lausunnonantajat ottivat kantaa ehdotuksen taloudellisiin vaikutuksiin. Esimerkiksi rikosasioiden sovittelun neuvottelukunta totesi, että luonnoksessa kuvatut taloudelliset vaikutukset hahmottuvat vielä heikosti ja ovat jokseenkin epäjohdonmukaisia. Tuomioistuinviraston lausunnon mukaan luonnoksessa taloudellisten vaikutusten arvioinnin perustaksi otettu oletus kirjallisen menettelyn soveltuvuudesta

Julia Kinnunen, asiantuntija

VN/31917/2023

lähisuhdeväkivaltarikoksiin on virheellinen. Lausunnon mukaan suurin osa kyseessä olevista rikosasioista käsitellään pääkäsitelyssä eikä kirjallisessa menettelyssä. Lausunnon mukaan kärjäkäsitelyiden kustannusten yhteismäärä olisi 1 591 000 euroa luonnoksessa arvioidun 475 000 euron sijaan. Lausunnon mukaan kustannusvaikutukset myös syyttäjälaitokselle tulisi tarkastaa siten, että valtaosa asioista käsiteltäisiin istunnoissa eikä kirjallisesti. Suomen tuomariliitto ry huomautti, että kirjallisen menettelyn käyttö vaihtelee merkittävästi eri tuomioistuinten välillä. Myös valtakunnansyyttäjän toimisto ja Suomen syyttäjähdistys ry katsoivat lausunnoissaan, että luonnoksen arvio kirjallisen menettelyn soveltuvuudesta pahoinpitelyrikoksiin on ylimitoitettu. Myös Juristiliitto ry totesi, että esityksen taloudelliset vaikutukset viranomaisten toimintaan tulisi selvittää yksityiskohtaisesti ja muutosten aiheuttamat kustannukset kompensoida täysimääräisesti.

Valtiovarainministeriö totesi lausunnoissaan, että esityksen taloudelliset vaikutukset tulisi kuvata selkeämmin yhtenä kokonaisuutena. Esityksessä tulisi kuvata vaikutukset euromääräisesti toimijoittain ja esityksen nettovaikutukset valtion talouteen sekä tarkentaa esityksen vaikutuksia poliisiin ja hyvinvointialueisiin. Valtiovarainministeriö totesi, että määräraha tulisi kohdentaa siirtyvien tehtävien mukana. Valtiovarainministeriö totesi, ettei vapautuvaa määrärahaa voida kohdentaa nuorten rikosten sovitteluun, sillä lakimuutos aiheuttaa taloudellisia kustannuksia muun muassa oikeusministeriön ja sisäministeriön hallinnonaloille, mutta hallitusohjelmassa tai muuten ei ole varattu lisäresursseja kompensoimaan esityksen vaikutuksia. Valtiovarainministeriön mukaan esityksen vaikutusten arviointia tulisi tarkentaa ja täydentää sekä lisätä suhde talousarvioesitykseen –osio. Lisäksi esitys tulisi valmistella budjettilakiaikataulussa, koska esitys liittyy valtion vuoden 2025 talousarvioesitykseen.

5 Lakiehdotuksen 3 a § (henkilösuhteet)

Lausuntopyyntönsä kolmannessa kohdassa pyydettiin kommentteja niistä henkilösuhteista, joita lähisuhdeväkivallan sovittelun kielto koskisi. Osa lausunnonantajista piti henkilösuhteiden määritelmää onnistuneena, osa liian leveänä ja osa liian rajattuna.

Monet yksityishenkilöt, vapaaehtoissovittelijat ja sovittelutoimistot sekä osa järjestöistä ja julkisista toimijoista kritisoivat lähisuhdeväkivallan sovittelun kieltämistä kategorisesti läheissuhteen perusteella. Useat lausunnonantajat katsoivat, että kielto ulottuu tarpeettomasti erityisesti sisarusten, sukulaisten ja entisten kumppaneiden väliseen väkivaltaan. Useissa lausunnoissa esimerkiksi sovittelutoimistoilta nostettiin esiin, että läheisuhteet tulisi ymmärtää monimuotoisina, eikä niitä tulisi käsitellä kategorisesti. Esimerkiksi Etelä-Pohjanmaan rikos- ja riita-asioiden sovittelutoimisto piti läheisten henkilösuhteiden määritelmää hyvin laajana, jolloin määritelmä rajaa sovittelun ulkopuolelle myös tapauksia, jotka sinne sopivat, kuten tasa-arvoisten sisarusten välillä tapahtuneet rikokset. Pirkanmaan hyvinvointialue totesi, että luonnoksessa määritellyissä tilanteissa henkilöt eivät tosiasiallisesti välttämättä ole toisilleen läheisiä tai alisteisissa suhteissa toisiinsa. Pirkanmaan hyvinvointialue totesi, ettei määritelmä ole riittävän selkeä ja yksiselitteinen. Erityisesti monissa lausunnoissa nostettiin esiin, että sisarusten välisiä rikoksia tulisi voida sovittaa. Monissa lausunnoissa lisäksi ehdotettiin, että mahdollinen sovittelun kielto kohdistettaisiin vain parisuhteisiin. Rikosasioiden sovittelun neuvottelukunta totesi, että sisarus- ja muissa sukulaisuussuhteissa tapahtunutta väkivaltaa tulisi voida sovittaa, mutta ei sellaisissa läheisyyssuhteissa, joissa esiintyy läheisriippuvuutta.

Oikeusministeriö totesi, että mikäli luonnoksessa esitetyssä kieltomallissa pysytään, tulisi henkilöllinen soveltamisala supistaa ehdottomasti välttämättömään, esimerkiksi ainoastaan parisuhteissa tapahtuvaan väkivaltaan. Oikeusministeriön mukaan argumentteja, jotka koskevat tyypillisesti parisuhteissa esiintyvää väkivaltaa, ei tulisi käyttää muita rikostyyppisiä ja henkilösuhteita koskevien sääntelyiden tukena. Oikeusministeriön lausunnon mukaan sovittelukiellon ulkopuolelle voisi jättää ainakin sellaiset sisarukset ja

Julia Kinnunen, asiantuntija

VN/31917/2023

sukulaiset suoraan ylenevässä tai alenevassa polvessa, jotka aiemmin ovat asuneet tekijän kanssa yhteistaloudessa. Oikeusministeriö myös huomautti, onko perusteltua viitata rikoslaisissa olevaan säännökseen sen sijaan, että läheisen määritelmä ilmeni sovittelulaista itsessään.

Valtakunnansyyttäjän toimisto totesi, että esitys lähisuhteista, joita sovittelun kieltäminen koskisi on tarpeettoman laaja ja että kiellon tulisi koskea vain avio- ja avopuolisoita. Lausunnon mukaan muiden henkilösuhteiden osalta asia tulisi ratkaista tapauskohtaisesti riippuen henkilösuhteesta, epäilystä rikoksesta sekä epäillyn menettelyn laadusta ja sisällöstä.

Sisäministeriö totesi lausunnossaan, että tavoite, että soviteltavaksi ei otettaisi rikoksia, joissa epäillyllä on tyypillisesti valta-asema uhriin nähden ja joissa uhrin suostumuksen vapaaehtoisuuden selvittäminen on vaikeaa, on erittäin kannatettava. Sisäministeriö totesi, että luonnoksessa ehdotettu muutos kuitenkin johtaisi ehdottomaan sovittelukielttoon myös sellaisissa lähisuhteissa, joissa valta- tai riippuvuussuhdetta ei ole olemassa ja että on ongelmallista, ettei ehdotuksessa jätetä lähisuhteen määrittelyyn harkintavaltaa. Lausunnon mukaan sovittelukieltto tulisi määrittää suojan tarpeen kautta rikoslakiin viittaamisen sijaan.

THL totesi, että luonnoksessa omaksuttu näkemys lähisuhteesta vastaa pääosin sen näkemystä lähisuhteesta. THL:n lausunnon mukaan ehdotuksen henkilösuhteissa kuitenkin tulisi eritellä seurustelusuhteissa tehty lähisuhdeväkivalta. THL totesi, että alaikäisten rikosentekijöiden näkökulmasta oikeudellisiin toimenpiteisiin ryhtymisen tulisi olla viimesijainen keino ja sovittelun kieltämiselle tulisi olla painavampia perusteluita. THL:n lausunnon mukaan kaikkiin lähisuhteisiin ei liity painostamisen riskiä, esimerkiksi aikuisten, eri osoitteissa asuvien sisarusten välisissä suhteissa (pois lukien kunniaan liittyvä väkivalta), eikä sovittelun kieltäminen näissä suhteissa ole yhtä perusteltua kuin parisuhdeväkivaltilanteissa.

Osa lausunnonantajista, erityisesti järjestöistä (esim. Naisten Linja Suomessa ry, NYTKIS ry, Rikoksettoman elämän tukisäätiö sr, RIKU) pitivät läheissuhteen määrittelemistä luonnoksessa esitetyllä tavalla perusteltuna tai kattavana.

Osa järjestöistä (Amnesty International Suomen osasto ry, Ensi- ja turvakotien liitto ry, Rusetti ry, Vammaisfoorumi ry) katsoivat, että erityisen luottamussuhteen vuoksi läheisen käsite ja siten sovittelun kiellon ala tulisi ulottaa myös väkivaltilanteisiin, joissa on kyse esimerkiksi omaishoidosta tai henkilökohtaisen avun antamisesta vammaiselle henkilölle, vaikkei kyse olisikaan lähisuhteesta.

Monet lausunnonantajat (esimerkiksi sovittelutoimistot, vapaaehtoissovittelijat, Helsingin kaupunki, Poliisihallitus, rikosasioiden sovittelun neuvottelukunta) ilmaisivat suhtautuvansa kielteisesti siihen, että alaikäisten mahdollisuuksia käsitellä seurustelu-, sisarus- tai perheväkivaltaa sovittelussa heikennettäisiin erityisesti silloin, kun rikoksesta epäilty on alaikäinen. Esimerkiksi sovittelutoimistot huomauttivat, että pitkät oikeusprosessit vaikuttavat kielteisesti lapsiin ja nuoriin. Myös lapsiasiavaltuutettu totesi, että tulisi selvittää tarkemmin, miten lasten tekemää väkivaltaa tulisi rikosprosessissa käsitellä ottaen huomioon lasten erityinen asema ja kansainväliset sopimukset. Lapsiasiavaltuutetun lausunnon mukaan sovittelusta luopuminen rikoksesta epäillyn ollessa lapsi on ainakin osin vastoin YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen 40 artiklan mukaista velvoitetta edistää rikoksista epäiltyjen ja niihin syyllistyneiden lasten kohdalla turvautumista muihin kuin oikeudellisiin toimenpiteisiin aina kun se on mahdollista ja toivottavaa, kunhan ne kunnioittavat ihmisoikeuksia ja oikeusturvaa täydellisesti. Myös osa järjestöistä yhtyi näkemykseen siitä, että sovittelun kieltäminen tältä osin heikentää lapsen oikeuksia. Sisäministeriö totesi, että luonnoksessa ei tunnisteta alle 15-vuotiaiden ja teini-ikäisten keskeneräistä kehitystä, joiden osalta sovittelun tarkoitus on entistä tärkeämpi, eikä teon vastuunottoa ja vaikutusten kohtaamista voi tehdä vastaavalla tavalla rikosprosessissa. Sisäministeriö lisäksi totesi jossakin määrin epä johdonmukaiseksi sen, että kouluissa tapahtuva sisarten välinen sovittelu ja katusovittelu sallittaisiin edelleen.

Julia Kinnunen, asiantuntija

VN/31917/2023

Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry totesi, ettei alaikäisiin kohdistunutta lähisuhdeväkivaltaa tulisi pääsääntöisesti sovitella etenkään, jos aikuinen on kohdistanut lapseen väkivaltaa. Myös Ensi- ja turvakotien liitto ry korosti alaikäiseen kohdistuneen väkivallan sovittelun kieltoa.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu totesi, että esityksen perusteluissa tulisi mainita Istanbulin sopimus sekä Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2024/1385 naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjumisesta (niin kutsuttu NKV-direktiivi), jossa määritellyistä raskauttavista asianhaaroista saa tukea siihen, keitä tulisi sulkea sovittelumenettelyn ulkopuolelle.

6 Lakiehdotuksen 3 a § (rikokset)

Lausuntopyyntön neljännessä kohdassa pyydettiin kommentteja niistä rikoksista, joita lähisuhdeväkivallan sovittelun kielto koskisi.

Useat lausunnonantajat totesivat, ettei väkivaltaa sisältävän rikoksen määrittelemisen ole yksinkertaista ja että lähisuhdeväkivalta on käsitteenä laaja. Esimerkiksi Satakunnan hyvinvointialue totesi lausunnossaan, ettei esitysluonnoksen mukainen väkivaltaa sisältävän tahallisen rikoksen määritelmä ei ole yksiselitteinen, mutta toisaalta väkivaltaa ei pystyne määrittelemään muuten kuin viittaamalla rikoslakiin, mutta tällöin jokin väkivaltaa sisältävä rikos saattaa jäädä soveltamisalan ulkopuolelle. Satakunnan hyvinvointialue totesi, että väkivaltaa sisältävä rikos tulisi määritellä laajasti. Myös THL piti sovittelun mahdollisuuden rajaamista rikosnimikkeeseen perustuen ongelmallisena, mutta käytännössä ainoana tapana rajata sovittelumahdollisuutta ja myös hallitusohjelman kirjausta toteuttavana.

Esimerkiksi osa sovittelutoimistoista, Helsingin kaupunki, rikosasioiden sovittelun neuvottelukunta, sisäministeriö, Suomen tuomariliitto ry ja Suomen syyttäjäläiitto ry, eräät vapaaehtoissovittelijat ja yksityishenkilöt katsoivat, ettei lähisuhdeväkivallan sovittelua tulisi rajata rikosnimikkeeseen perusteella vaan tapauskohtaisen harkinnan perusteella. Rikosnimikkeeseen perusteella rajaaminen jättäisi tarpeettomasti sellaisia tapauksia sovittelun ulkopuolelle, joissa molemmat osapuolet haluaisivat asiaa sovitella ja hyötyisivät sovittelusta. Pohjanmaan sovittelutoimisto katsoi, että olisi erikoista, mikäli samassa esitutkimintapöytäkirjassa olevista rikosnimikkeistä osaa saisi sovitella ja osaa ei. Rovaniemen, Ranuan ja Posion sovittelutoimisto totesi, että rikosnimikkeet saattavat rikosprosessin aikana muuttua ja tapauksia tulisikin arvioida yksilöllisesti. Vantaan sovittelutoimisto totesi, että rikosnimikkeittäin sovittelumahdollisuuden rajaamisen sijaan tulisi esitutkiminta tietyissä rikoksissa suorittaa loppuun ennen sovittelualoitteen tekemistä, jolloin osapuolten vapaaehtoisuus tulisi useammassa prosessin vaiheessa varmistetuksi. Osa vapaaehtoissovittelijoista totesi, ettei törkeää ja vakavaa väkivaltaa tule sovitella, vaikka sovittelu lähisuhteissa tulisikin mahdollistaa muuten. Eräät yksityishenkilöt puolestaan totesivat, että restoratiivisen oikeuden tarve on suurimmillaan juuri vakavissa rikoksissa. Osa vapaaehtoissovittelijoista ja sovittelutoimistoista totesi, että osan nimikkeistä, kuten ihmiskaupan ja törkeiden väkivaltarikosten, osalta sovittelun kielto on muodollinen, koska niitä ei nykyäänkään sovitella.

Oikeusministeriö totesi, että lähisuhdeväkivallan käsitettä tulkitaan luonnoksessa melko laajasti. Lausunnossaan oikeusministeriö kiinnitti huomiota rikosoikeudelliseen ultima ratio –periaatteeseen eli rikosoikeuden viimesijaisuuteen. Oikeusministeriön mukaan luonnoksessa jää epäselväksi, miksi on päädytty siihen, että luonnoksessa kuvatut vaihtoehtoiset sääntelymallit ovat riittämättömiä. Oikeusministeriön mukaan luonnoksen vaihtoehtoarvioinnissa ei juuri kiinnitetä huomiota niihin lähisuhdeväkivaltatapauksiin, joissa sovitteluun ryhtyminen on ilmeisellä tavalla aidon vapaaehtoista ja joissa asianosaiset hyötyisivät sovittelusta, ja jatkovalmistelussa olisikin syytä syventää vaihtoehtoarviointia huomioon ottaen kriminologiseen tutkimustietoon perustuva kokonaiskuva lähisuhdeväkivallan sovittelun hyödyistä ja haitoista. Oikeusministeriön mukaan rikostyyppien täsmällinen yksilöinti on toivottavaa oikeusvarmuuden ja ennakoitavuuden näkökulmasta, mutta huomiota tulisi kiinnittää säännöksen asiallisen

Julia Kinnunen, asiantuntija

VN/31917/2023

soveltamisalan tarkoituksenmukaiseen rajaukseen ja määrittelyyn esimerkiksi päällekkäisyyksiä välttäten. Oikeusministeriö huomautti, että ehdotettu sovittelukiello kattaa laajuudeltaan ja vakavuudeltaan monenlaisia rikostunnusmerkistöjä ja jatkovalmistelussa voitaisiinkin arvioida joidenkin rikosten rajaamista sovittelun kiellon ulkopuolelle.

Valtakunnansyyttäjän toimisto totesi, että sovittelun mahdollisuuden rajaaminen rikosnimikkeittäin ei ole hyvä tapa määrittellä sovitteluun soveltuvia tapauksia vaan määrittelyn tulisi olla tapauskohtaista. Valtakunnansyyttäjä huomautti, että kokemukset siitä, että rikosasia on ollut sekä sovittelussa että tuomioistuimessa, ovat syyttäjien kokemusten perusteella positiivisia. Valtakunnansyyttäjän mukaan lähisuuhdeväkivallan sovittelun kiellon tulisi toteutuessaan koskea korkeintaan pahoinpitelyjä ja vakavimpia seksuaalirikoksia.

Sisäministeriö totesi, että mikäli sovittelukiellon alaisten lähisuhteiden ala on suuri, tulisi kiellon alaisten rikosnimikkeiden määrän olla rajatumpi ja sisältää enemmän harkintavaltaa.

Poliisihallitus totesi, että kaikkien väkivaltaa sisältävien rikosten sovittelun kieltäminen ei ole perusteltua, vaan perustellumpaa olisi kieltää vakavien, toistuvien ja epätasaisissa valta-asemissa tapahtuneiden väkivaltaa sisältävien rikosten sovittelu. Poliisihallitus ilmaisi suhtautuvansa jokseenkin kriittisesti yksittäisten rikosnimikkeiden sulkemiseen sovittelun ulkopuolelle ja huomautti, että on eri asia, että esityksessä mainittujen rikosnimikkeiden kohdalla on perusteltua saattaa tekijä rikosvastuuseen. Lausunnon mukaan Poliisihallitus ei suoranaisesti vastusta sovittelun kieltämistä rikoslain 20, 25 ja 31 lukujen rikoksissa, koska poliisi ei pääsääntöisesti esitä kyseisiä rikoksia soviteltavaksi. Poliisihallitus esitti harkittavaksi myös rikoslain 31 luvun 3 §:n mukaisen kiristyksen ja 4 §:n mukaisen törkeän kiristyksen sulkemista sovittelun ulkopuolelle.

Ulkoministeriö totesi launnonssaan, että kaikki Istanbulin sopimuksen sisältämät naiset kohdistuvan väkivallan muodot luonnoksessa mainitun lähisuuhdeväkivallan lisäksi tulisi sisällyttää sovittelukiellon piiriin.

Helsingin kaupunki totesi erityisen huolestuttavaksi sovittelumahdollisuuden rajaamisen niissä tapauksissa, jotka eivät etenisi esitutkinnasta syyteharkintaan tai syyteharkinnasta oikeudenkäyntiin. Lausunnon mukaan näissä tapauksissa sovittelu voi olla ainoa mahdollisuus lähisuuhdeväkivallan käsittelylle ja uhrin saamalle hyvitykselle.

Osa lausunnonantajista (mm. Amnesty International Suomen osasto ry, RIKU) katsoivat, että myös lähestymiskiellon rikkominen tulisi rajata sovittelun ulkopuolelle.

Osa lausunnonantajista (esim. Amnesty International Suomen osasto ry, Naisten Linja Suomessa ry, Päihdeasiamiestoiminta, Ruseti ry) katsoivat, ettei luonnoksessa ole huomioitu kaikkia lähisuuhdeväkivallan muotoja ja että esityksen ulkopuolelle on jäänyt asianomistajarikoksia, jotka ovat osa lähisuuhdeväkivaltaa. Osa lausunnonantajista katsoi, että lähisuuhdeväkivaltaan tyypillisesti liittyviä asianomistajarikoksia (esim. seksuaalinen ahdistelu ja laiton uhkaus) ei tulisi voida sovitella lainkaan. Myös RIKU katsoi, että olisi syytä harkita kaikkien lähisuhteissa tapahtuneiden laittomien uhkausten rajaamista sovittelun ulkopuolelle. Osa lausunnonantajista (esimerkiksi Helsingin kaupunki, sisäministeriö) puolestaan pitivät kannatettavana sitä, että tiettyjä asianomistajarikoksia saisi sovitella.

Osa järjestölausunnonantajista (Amnesty International Suomen osasto ry, Ihmisoikeusliitto ry) korostivat, että kunniaan liittyvää väkivaltaa ei tulisi koskaan sovitella. Lisäksi Amnesty International Suomen osasto ry totesi, ettei seksuaalirikoksia tulisi voida missään tapauksessa sovitella. Ensi- ja turvakotien liitto ry totesi, että laajemman lähisuuhdeväkivallan määritelmän tulisi koskea kaikkea väkivaltaa (mm. taloudellinen väkivalta ja hyväksikäyttö) ja kattaa myös mahdollisesti kriminalisoitava pakottava kontrolli. Myös esimerkiksi Lyömätön Linja Espoossa ry totesi, että lähisuuhdeväkivallan määritelmän tulisi kattaa myös henkinen, hengellinen, taloudellinen ja digitaalinen väkivalta.

Julia Kinnunen, asiantuntija

VN/31917/2023

Vammaisfoorumi ry katsoi, että sovittelun kiellon piiriin tulisi lisätä myös rikoslain 24 luvun rikokset yksityisyyteen, rauhaan ja kunniaan liittyen sekä rikoslain 35 luvun mukainen vahingonteko.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu huomautti, että rikoslainsäädännön lisäksi muussakin lainsäädännössä (esimerkiksi sosiaalihuoltolaissa 1301/2014) kuvataan lähisuhdeväkivaltaa ja tämä voitaisiin huomioida esityksen perusteluissa.

7 Muuta

Viidennessä kohdassa kysyttiin, onko lausunnonantajilla muuta kommentoitavaa luonnoksen 3 a §:stä. Kuudennessa kohdassa kysyttiin, onko lausunnonantajilla muuta kommentoitavaa luonnoksesta.

Osa lausunnonantajista kommentoi 3 a §:ää ylipäättään raskaaksi ja sekavaksi (mm. Vantaan sovittelutoimisto, yksityishenkilö).

Useat lausunnonantajat ehdottivat vaihtoehtoisia sääntelytapoja. Oikeusministeriön lausunnon mukaan lakimuutoksen tavoite olisi saavutettavissa ehdotettua ratkaisua lievempien vaihtoehtojen yhdistelmällä, kuten sitomalla sovittelualoitteen mahdollisuus esitutkinnan loppuunsaattamiseen ja lisäksi säätämällä laintasoisesti käytännöistä, joilla sovitteluun osallistumisen vapaaehtoisuus selvitettäisiin.

Myös sisäministeriö katsoi lausunnossaan, että perhe- ja lähisuhdeväkivallan sovittelun pääsääntöinen kieltäminen olisi toteutettavissa monin eri tavoin ja että ehdotettu sääntelytapa rajaa sovittelua epätarkoituksenmukaisesti. Sisäministeriön mukaan jatkovalmistelussa tulisi tunnistaa lähisuhdeväkivallan monimuotoisuus ja porrastaa sovittelukieltoa sen mukaisesti sekä esimerkiksi ottaa lakiin säännöksiä sovittelusopimusten sisällöstä ja seuranta-ajoista sekä asianomistajan tukihenkilöstä.

Poliisihallituksen mukaan perustellumpi sääntelymuoto olisi, että syyttäjän tulisi tietyissä lähisuhdeväkivaltarikoksissa aina nostaa syyte, vaikka osapuolet olisivatkin osallistuneet asian sovitteluun.

Monet muut lausunnonantajat totesivat, ettei luonnoksessa ole perusteltu miksi vaihtoehtoiset sääntelyratkaisut eivät olisi riittäviä. Monet lausunnonantajat katsoivat, että lähisuhdeväkivallan sovittelun kiellon sijaan sovittelua tulisi kehittää ja vahvistaa. Varsinais-Suomen hyvinvointialue huomautti, ettei luonnoksessa ole pohdittu vaihtoehtoa kehittää olemassa olevaa sovittelumenettelyä osana laajempaa palvelukokonaisuutta. Eräs yksityishenkilö ja rikosasioiden sovittelun neuvottelukunta totesivat, että sovittelun mahdollisuutta lähisuhdeväkivaltarikoksissa olisi asianmukaisempaa arvioida vasta, kun sovittelu on hallinnollisesti siirtynyt oikeusministeriön alaisuuteen. Muun muassa THL totesi, että voisi olla tarkoituksenmukaisempaa rajata poliisin aloiteoikeutta lähisuhdeväkivaltajuttujen sovitteluun ohjaamisessa. Satakunnan hyvinvointialue ehdotti lausunnossaan vaihtoehtoista toteutustapaa, jossa luonnoksessa mainituissa rikoksissa sovittelu ei lähtökohtaisesti olisi lainkaan mahdollista, elleivät epäilty ja uhri sitä pyydä ja syyttäjä arvioi sovitteluun olevan erityisiä laissa mainittuja edellytyksiä. Tällöin sovittelun kieltä kokisi kaikkia kyseisiä rikoksia, pois lukien lievät tekemuodot, uhrin ja epäillyn välisestä suhteesta huolimatta.

Osa toimijoista ehdotti sovittelun kiellon alan laajentamista. Esimerkiksi Naisten Linja Suomessa ry katsoi, että myös perheasioiden ja huoltoriitojen sovittelun kieltä tulisi harkita, jos perheessä on esiintynyt väkivaltaa.

Ulkoministeriö huomautti, ettei luonnoksessa ole käsitelty 13.6.2024 voimaan tullutta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviä (EU) 2024/1385 naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjumiseksi.